

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента Косенка Юрія Миколайовича на дисертацію**

Матвєєвої Олени Володимирівни

**«Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів
батькам дітей з РАС», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі
спеціальності 016 – Спеціальна освіта**

Актуальність теми дисертації. Інноваційні зміни в Україні, поява нових моделей формування інклюзивної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів – усе це об'єктивно вимагає нових підходів до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Для вдалої реалізації інклюзивного складника освітньої реформи, Україна потребує кваліфікованих і професійних фахівців для роботи в інклюзивно-ресурсних центрах.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи корекційно-освітнього супроводу дітей з особливими освітніми потребами в Україні актуальною є професійна допомога фахівці ІРЦ батькам або законним представникам з використанням різних способів комунікації (індивідуальні або групові консультації, консультування з використанням онлайн-ресурсів (мобільних додатків, електронної пошти), розміщення інформації на онлайн ресурсах ІРЦ, соціальних мережах і мобільних додатках тощо.

Актуальною проблемою інклюзивно-ресурсних центрів є надання професійної допомоги батькам дітей з розладами аутистичного спектру (РАС). Батьки, що виховують дітей з аутизмом, в умовах трансформації батьківських функцій, стикаються з додатковими проблемами порівняно з батьками нормотипових дітей (неприйняття широким суспільством, відсутність емоційного контакту з дитиною, додаткові повсякденні труднощі, характерні для дітей з РАС тощо). Через часті стресові ситуації батьки дітей з аутизмом можуть сприймати свої батьківські обов'язки менш адекватно.

Професійна допомога батькам дітей з РАС передбачає довготривалу та систематичну співпрацю фахівців ІРЦ з членами родини, їхнього залучення до освітнього-виховного та корекційно-розвиткового процесів.

У вітчизняних нормативних документах і наукових дослідженнях висвітлено різні аспекти діяльності ІРЦ щодо організації та проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, розроблення рекомендацій, надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг, втім, бракує досліджень, присвячених вивченню педагогічних основ професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у рамках проведення планових досліджень за бюджетними темами: «Науково-теоретичні основи моделювання інклюзивного освітнього середовища» (ДР № 0121U108685), «Педагогічні технології оптимізації інклюзивного навчання в закладах освіти» (ДР № 0124U000467).

Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол № 8 від 01.11.2021 р.).

Структура, зміст дисертації та основні здобутки автора. У дисертаційній роботі Матвєєвої Олени Володимирівни теоретично обґрунтовано й визначено поняття «професійна допомога батькам дітей з РАС», виокремлено структурні компоненти цього поняття та здійснено характеристику його складових.

Авторкою висвітлено педагогічні основи професійної допомоги ІРЦ батькам дітей з РАС, як сукупність підходів, професійних знань та методик які зумовлюють вибір фахівцями та батьками змісту, методів і засобів реалізації. Визначено специфіку надання професійної допомоги ІРЦ батькам дітей з РАС, в основі якої лежить оцінювання актуальних потреб батьків дітей з РАС (вивчення труднощів, з якими стикаються родини, визначення рівня обізнаності батьків про РАС і методи допомоги дітям, аналіз ефективності існуючих підходів у роботі інклюзивно-ресурсних центрів, виявлення сильних і слабких сторін методик, що використовуються для підтримки батьків).

Дисертанткою визначено принципи педагогічної допомоги, які полягають в індивідуалізації (врахування унікальних потреб кожної родини та дитини); партнерстві (співпраця з батьками, як з рівноправними партнерами у процесі виховання та навчання дитини); довірі та співпраці фахівців ІРЦ з родинами; комплексному підході (надання педагогічної, психологічної, соціальної та інформаційної допомоги, спрямованих на розвиток батьківських компетенцій і особистісного потенціалу дитини).

Заслуговує на увагу розроблена теоретична модель системи професійної допомоги фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС, яка містить три блоки: цільовий (мета та завдання), змістово-операційний (рівні організації, принципи, компоненти, зміст, етапи, форми і методи) та результативний (критерії та результат).

Відповідно до розробленої моделі, дисертанткою визначено складові професійної допомоги батькам дітей з РАС, а саме: освітньо-просвітницька робота з батьками на основі аналізу особливостей внутрішньо-сімейної атмосфери, особистісних характеристик батьків, характерологічних особливостей

дітей, батьківсько-дитячих та дитячо-батьківських стосунків, а також супровід сімей (консультування, діагностика, корекція).

Важливим досягненням дисертантки є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка системи надання професійної допомоги батькам дітей з РАС, яка передбачає реалізацію діагностичного, освітньо-практичного, психологічного, інформаційно-ресурсного та соціально-партнерського програмних блоків розробленої системи. Навчання батьків педагогічним методикам, ознайомлення їх з ефективними підходами (АВА-терапія, ТЕАССН, PECS, сенсорна інтеграція та інші), роботу з емоційним станом батьків, запобігання емоційному вигоранню, організації груп підтримки та тренінгів із саморегуляції, допомогу в створенні мережі взаємодопомоги між батьками, фахівцями тощо.

Наголошено на важливості використання в сучасних реаліях різних форм професійної допомоги батькам дітей з РАС (індивідуальні консультації, групові тренінги, майстер-класи, інформаційні семінари, менторство та інші).

Заслугує на увагу розроблена авторкою методика діагностування існуючих механізмів надання професійної допомоги в ІРЦ, що може масштабуватися й активно застосовуватися в професійній допомозі інклюзивно-ресурсними центрами батькам дітей з РАС.

Апробація результатів. Апробація результатів формувального експерименту здійснювалася в Запорізькій, Київській та Сумських областях, у м. Дніпро та м. Кропивницький, що вказує на широку його географію. За результатами проведеного дослідження визначено специфіку надання професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС, підтверджено ефективність авторської системи професійної допомоги фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС.

Основний зміст і результати експерименту оприлюднено на міжнародних конгресах «Діти з особливими потребами: від рівних прав до рівних можливостей» та «Безбар'єрність в освіті осіб з особливими потребами: досвід та інновації» (м. Київ), фахових виданнях та в закордонній колективній монографії (м. Бостон, США) впродовж 2021-2024 років.

Ступінь новизни основних результатів дисертації. Аналіз наукового доробку авторки показав, що нею вперше: теоретично обґрунтовано та визначено поняття «професійна допомога батькам дітей з РАС»; визначено причини, особливості та труднощі надання професійної допомоги батькам дітей з РАС; створено науково обґрунтовану модель системи професійної допомоги в ІРЦ батькам дітей з РАС, що містить цільовий, змістово-операційний та результативний блоки; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему надання професійної допомоги батькам дітей з РАС.

Практична цінність результатів дослідження. Значним здобутком дисертантки є розроблення системи професійної допомоги батькам дітей з РАС, яку можуть застосовувати фахівці ІРЦ; розроблення авторської методики діагностування існуючих механізмів надання професійної допомоги в ІРЦ; можливість використання результатів дисертаційного дослідження при підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів. Результати наукового дослідження можуть бути використані під час підготовки методичних посібників для фахівці ІРЦ.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Результати роботи дисертантки відображено у 8 публікаціях, з яких 2 – в іноземних виданнях (1 стаття, 1 розділ у монографії), 4 – у вітчизняних фахових виданнях, та 2 тези апробаційного характеру.

Зауваження та рекомендації. Даючи загальну позитивну оцінку результатів представленого наукового дослідження, висловлюємо окремі зауваження та побажання:

1. У теоретичній частині дослідження досить розлого описано роль інклюзивно-ресурсних центрів та громадських організацій щодо надання професійної допомоги, висвітлено педагогічні основи професійної допомоги батькам дітей з РАС, втім було б доцільно більш ширше представити зарубіжний досвід надання професійної допомоги батькам дітей з РАС, посилаючись на представлені зарубіжні джерела, які є у списку використаної літератури до дисертаційного дослідження.

2. У дисертаційній роботі задіяні респонденти з різних регіонів України (Запорізька, Київська та Сумська області, м. Дніпро та м. Кропивницький). На нашу думку, було б доцільно відстежити ще й рівень фахової обізнаності фахівців ІРЦ щодо надання професійної допомоги батькам дітей з РАС.

3. Дисертація, безумовно, лише б виграла, якби у авторській системі професійної допомоги батькам дітей з РАС, було б розміщено рекомендації для фахівців ІРЦ щодо надання професійної допомоги батькам дітей з РАС. Чи плануєте Ви розроблення навчально-практичних матеріалів за результатами вашого дослідження?

4. У роботі є окремі помилкові слововживання, стилістичні огріхи, які не впливають на сутність та зміст дослідження.

Звертаємо увагу, що наведені міркування не впливають на високу оцінку дисертації Матвєєвої Олени Володимирівни «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС», не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на привернення уваги дисертантки до ще не досліджених аспектів наукової проблеми.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Представлена до захисту робота виконана на високому фаховому рівні, є цілісним, завершеним науковим дослідженням, яка має новизну та практичне значення, що є вагомим внеском у розвиток інклюзивної освіти. Отримані результати в цілому є суттєвими для подальших досліджень у представленому напрямі. Усе це засвідчує високий рівень підготовки автора, дає підстави оцінити роботу як оригінальний та самостійно виконаний науковий доробок.

За актуальністю і змістом дисертаційна робота «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС» подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 – Спеціальна освіта відповідає вимогам до оформлення дисертацій затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.), та постанові КМ України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її авторка – Матвеева Олена Володимирівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії PhD у галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Юрій КОСЕНКО

